

ความเป็นอื่นบนวาทกรรมการพัฒนาในวิถีชุมชนมอแกน

The Otherness of Development Discourse in Moken Society

เบญจวรรณ บุญโทแสง¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอภาพของการพัฒนาภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่ได้โหมกระพือถาโถมเข้าสู่ประเทศไทย จนก่อให้เกิดเป็นวาทกรรมการพัฒนาที่ส่งผลต่อความคิดความเชื่อของสังคมที่มีต่อคำว่า “การพัฒนา” ในฐานะความจริงที่แน่นอนตายตัว ทั้งที่เบื้องหลังการพัฒนานั้นกลับก่อตัวขึ้นจากการเถลิงอำนาจผ่านระบบความรู้ ส่งผลให้ในท้ายที่สุด ความจริงของการพัฒนาได้สถาปนาความเป็นอื่นให้แก่สิ่งที่แตกต่างออกไปจากปริณิชนของชุดการพัฒนานั้นๆ บทความชิ้นนี้ ผู้เขียนได้หยิบยกริธีชีวิตและอัตลักษณ์ของ “ชาวเลมอแกน” (Moken) มาวิเคราะห์ เพื่อให้มองเห็นภาพการเคลื่อนที่ของอุดมการณ์การพัฒนาและผลกระทบจากการพัฒนา ซึ่งยึดยึดความเป็นอื่นและเบียดขับชาวเลมอแกนให้รู้สึกแปลกแยก ไร้พื้นที่ ไร้อำนาจ และไร้ตัวตนในสังคม อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยผู้เขียนหวังว่า บทความนี้จะช่วยเปิดพื้นที่ทางสังคมให้มีโลกทัศน์ทางความคิดที่ยืดโยงอยู่กับมิติของการพัฒนาเพียงแง่มุมเดียว ให้หันมาตระหนักถึงแง่มุมหนึ่งของการพัฒนาตามกระแสความเป็นสมัยใหม่ เพื่อนำไปสู่การเปิดกว้างทางความคิดความเชื่อ ด้วยการตั้งคำถามหรือวิพากษ์ต่อปรากฏการณ์ทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การรู้เท่าทันและร่วมกันแสวงหาทางออก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามวิถีชุมชนอย่างแท้จริง

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิตริรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

คำสำคัญ : ความจริง, การพัฒนา, วาทกรรมการพัฒนา, การกลายเป็นอื่น, มอแกน

Abstract

This article aims to present an image of Thailand's development on the modernity aspect that plunged into the country. This produces a developmental discourse influencing the social beliefs on the terminology "development" as a solid truth, even though underlying such development it is formed by the power of knowledge. Ultimately, the truth of development has established a different character from the periphery of the set of development discourse. In this article, the author has put forward the lifestyle and identity of the "Moken" tribe to analyze the movement of development ideology and its impact on development. Overwhelmed by development from the other, the Moken expresses a sense of alienation, voicelessness, and powerlessness in society as part of the process which diminishes human dignity. The author hopes that this article will help to liberate society from the paradigm of thought which is inherent single dimension of development to aware of other aspects of development in order to broaden the ideas and beliefs by enquiring questions or criticizing social phenomena creatively to achieve sustainable development in a truly communal way.

Keywords : Truth, Development, Development Discourse, the Otherness, Moken

บทนำ

“การพัฒนา” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อันก่อรูปขึ้นจากการที่ทุกประเทศประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลให้ประชาชนทั่วโลกเกิดความอดอยากยากแค้นอย่างกว้างขวาง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจึงถูกสถาปนาขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อลดระดับความขาดแคลน ความล้าหลัง และความเสื่อมโทรมจากสงครามที่เกิดขึ้น แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาไม่เพียงแต่มีบทบาทอย่างมากในช่วงหลังสงครามโลกเท่านั้น หากแต่แนวคิดนี้ได้แพร่อิทธิพลยังรากลึกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาได้ถูกนำมาใช้เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาประเทศต่างๆ ในโลกให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่ “สภาวะความเป็นสมัยใหม่” ที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและหลักความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งได้คืบคลานเข้ายึดครองโลกอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาเป็นวาทกรรมที่ทำให้เชื่อว่าเป็นกระบวนการและรูปแบบที่ดี และมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมโลก เพื่อส่งผ่านความทันสมัยอันนำมาสู่ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ แต่การพัฒนานี้กลับต้องประสบกับความล้มเหลวโดยสิ้นเชิงเนื่องมาจากการกระจุกตัวของความเจริญเติบโตเพียงเฉพาะในชนชั้นนำหรืออภิสิทธิ์ชนเท่านั้น ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคม อันนำมาสู่การพัฒนาที่ไม่พัฒนา หากมองอย่างวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาล้วนแฝงเร้นไปด้วยเบื้องหลังซึ่งเป็นเสมือนภาพลวงตาที่ไม่ใช่ความจริงสูงสุดหรือสัจธรรม ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่งดังกล่าว ที่เต็มไปด้วยกระบวนการต่อสู้ช่วงชิง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อครอบครองความเป็นใหญ่ โดยการสร้างหรือผลิตความหมายให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในรูปของการสถาปนาความรู้อันนำไปสู่การสร้างความจริง ด้านหลักด้านหนึ่งการพัฒนาคือความเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง แต่อีก

ด้านหนึ่งการพัฒนาที่มีฐานะเป็นวาทกรรมที่กดทับ กีดกัน ปิดกั้น และเบียดขับบางคน บางกลุ่มที่มีวิถีชีวิตอันแตกต่างออกไปจากเส้นทางของคำอธิบายในเรื่องการพัฒนา ภายใต้ฐานคิดสมัยใหม่ ให้กลายเป็นอื่นไปจากความเป็นปกติของการพัฒนา ด้วยการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันยึดโยงกับนัยยะหรือความหมายของ “การด้อยพัฒนา” นั่นเอง

“ความเป็นมอแกน” วิถีดั้งเดิมก่อนเข้าสู่กระแสการพัฒนา

ชาวเลเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเกาะในบริเวณภาคใต้ของไทย มีรูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง วิถีชีวิตของชาวเลมักจะใช้ชีวิตเดินทางเคลื่อนย้ายถิ่นอยู่ในบริเวณเขตทะเลอันดามัน ชีวิตส่วนใหญ่จึงอาศัยอยู่บนเรือ และยังชีพด้วยการเก็บหาสัตว์ทะเลต่างๆ อาทิ หอย ปู ปลา ชาวเลในเมืองไทยมี 3 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกคือ “มอแกน” (Moklen) หรือพวกกลิงบก มีถิ่นฐานที่เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา ตามชายฝั่งทะเล จ.พังงา และแหลมหลา อ.ถลาง จ.ภูเก็ต กลุ่มที่สองคือ “อูรักลาโว้ย” (Uraklavoi) เป็นชนกลุ่มใหญ่ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บนเกาะสิเหร่ และหาดราไวย์ จ.ภูเก็ต จนถึงทางใต้เกาะพีพีตอน เกาะลันตาใหญ่ จ.กระบี่ เกาะอาดังเกาะหลีเป๊ะ เกาะราวี จ.สตูล และเกาะลิบง จ.ตรัง และกลุ่มสุดท้ายคือ “มอแกน” (Moken) หรือสิงทะเล ชนกลุ่มน้อยอันมีถิ่นฐานอยู่ที่เกาะพระทองและหมู่เกาะสุรินทร์ จ.พังงา เกาะสินไหและเกาะเหลา จ.ระนอง รวมทั้งหาดราไวย์ จ.ภูเก็ต และเกาะพีพี จ.กระบี่ วิถีชีวิตเดิมของชาวเลทั้งสามกลุ่ม โดยทั่วไปจะมีความใกล้เคียงกันมากในวิถีการดำเนินชีวิต แต่สิ่งที่แตกต่างกันก็คือ มอแกนและอูรักลาโว้ยมีการตั้งหลักแหล่งค่อนข้างถาวร และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปค่อนข้างมากจากการซึมซับวัฒนธรรมไทย จนได้ชื่อว่าเป็น “ไทยใหม่” ไม่ว่าจะเป็น พุดภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง

รับจ้างทำสวน และอาชีพอื่นๆ เช่นเดียวกับคนไทย ในขณะที่ชาวมอแกนยังคงมีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ใกล้เคียงกับวิถีเดิมมากกว่ากลุ่มอื่น (โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติออนไลน์, 2552)

“มอแกน” (Moken) นักมานุษยวิทยาคนสำคัญ Jacques Ivanoff ได้สันนิษฐานว่า มอแกน เป็นคำที่ย่อมาจากคำว่า “ละมอ” ที่แปลว่าจม และ “แกน” ซึ่งในตำนานดั้งเดิมเชื่อว่า เป็นชื่อน้องสาวที่แย่งคนรักของพี่ซึ่งเป็นราชินีไป จึงถูกสาปแช่งให้ตนและพรรคพวกต้องมีชีวิตเร่ร่อนอยู่กลางทะเล มอแกนรู้จักกันในนามของ “ยิปซีทะเล” สืบเชื้อสายมาจากโปโตมาเลที่ร่อนเร่อยู่ในทะเลอันดามันบริเวณหมู่เกาะและชายฝั่งทะเลในพม่า ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซียมากกว่าร้อยปี มอแกนจึงมีวิถีชีวิตที่พันผูกอยู่กับทะเล เร่ร่อนไปเรื่อยๆ มีอาชีพงมหอย แหงปลา จับปลิงทะเล และสัตว์ทะเลอื่นๆ มีการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะโดยผู้ชายนุ่งผ้าเดี่ยวไม่สวมเสื้อ ส่วนผู้หญิงนุ่งกระโจมอกด้วยผ้าโปร่งหรือผ้าถุงไม่สวมเสื้อ (พิพิธภัณฑสถานศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ) มอแกนมีภาษาพูดของตัวเองมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เรียกว่า ภาษามอแกน หรือเมากั้น หรือบาชิง ซึ่งเป็นภาษาในตระกูลออสโตรนีเซียน แต่ไม่มีภาษาเขียน จึงมักใช้อักษรภาษาไทย ภาษายาวี ภาษาพม่า หรือภาษามาเลย์แทน มอแกนเป็นชาติพันธุ์ที่มีความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับทะเลและพื้นที่ชายฝั่งอย่างมาก โดยเฉพาะความรู้เรื่องดวงดาวและลมทะเล และมีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับธรรมชาติ ภูติทะเล วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีบรรพบุรุษ และผีต่างๆ ในธรรมชาติ ยึดประเพณีผ้าขาวเมี่ยงเดียว และมีพิธีกรรมสำคัญประจำปี คือ พิธีฉลองเสาวิญญาณบรรพบุรุษ ในวันข้างขึ้นเดือนห้าทางจันทรคติเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน มีงานฉลอง ตีมกีน เล่นดนตรี ร่ายรำ เข้าทรงทำนายโชคชะตาของหมู่บ้าน และมีญาติพี่น้องจากเกาะต่างๆ มาพบปะสังสรรค์กัน นอกจากนั้นยังมีพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ เพื่อนำเคราะห์ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ ความทุกข์โศกต่างๆ ออกไปจากชุมชน สำหรับการอพยพเข้าประเทศไทยของชาวมอแกน สันนิษฐานว่าเข้ามาก่อนสมัย

รัชกาลที่ 6 โดยมาตั้งถิ่นฐานบนเกาะสุรินทร์ ในเขตอุทยานแห่งชาติจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (เรื่องเดียวกัน)

“การพัฒนา” อรรถาธิบายภายใต้ฐานคิดสภาวะความเป็นสมัยใหม่

“การพัฒนา” (development) เป็นแนวคิดที่ครอบงำสังคมโลกมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อนำไปสู่สภาวะความเป็นสมัยใหม่ อันเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของสังคมโลก ผู้คนส่วนใหญ่จึงถูกทำให้เชื่อและยอมรับอย่างสนิทใจว่า การพัฒนาเป็นสิ่งที่ดีและเป็นหัวใจสำคัญต่อการสร้างชาติเพื่อให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ แนวคิดการพัฒนาได้ส่งผ่านความคิดและอุดมการณ์ที่ว่าด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและไร้ขีดจำกัด หากประเทศใดสามารถแสวงหาความเจริญเติบโตและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจได้ ประเทศนั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นประเทศพัฒนา ในทางตรงข้ามประเทศที่ยากจนและมีความอ่อนด้อยทางเศรษฐกิจมากกว่า ก็มักจะถูกประณามและเหยียดหยามว่าไร้การพัฒนา หรือด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา แนวคิดการพัฒนาจึงทำหน้าที่ในการแยกแยะประเทศต่างๆ ทั่วโลกให้แบ่งแยกออกจากกัน และยังเป็นการตีตราประเทศเหล่านี้ให้กัมหนายอมรับชะตากรรมตามที่สังคมโลกให้กำหนดมาอีกด้วย ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนามีจุดมุ่งหมายปลายทางที่สำคัญคือ “สภาวะความเป็นสมัยใหม่” โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (change) ให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) และมีความเจริญเติบโต (growth) (เดวิด โกลด์สเวอร์รี, 2530: 9) การพัฒนาจึงมีอุดมการณ์ที่สอดคล้องและเกี่ยวโยงกับสภาวะความเป็นสมัยใหม่ (modernity) อย่างแนบแน่น

เมื่อกล่าวถึง “สภาวะความเป็นสมัยใหม่” (modernity) อันเป็นฐานคิดในการพัฒนา เราจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการกล่าวถึง *มิติทางเศรษฐกิจ* ที่มุ่งเน้นระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมนิยม และ *มิติของความเป็นเหตุเป็นผล* อันนำมาสู่การสถาปนากฎระเบียบ

ที่เป็นทางการต่างๆ ซึ่งทั้งสองมิตินี้เป็นลักษณะสำคัญของสภาวะความเป็นสมัยใหม่ การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวพันและโยงใยกับความมุ่งหมายในทางเศรษฐกิจและความเป็นเหตุเป็นผลอย่างไม้อาจจะหลีกเลี่ยงได้

มิติทางเศรษฐกิจ (economic dimension) การพัฒนาภายใต้บริบทของสภาวะความเป็นสมัยใหม่เป็นการจัดการของโลกใหม่ที่เข้ามาแทนที่โลกในอดีต ในลักษณะของการไม่ได้ผูกพันยึดโยงกับจารีตประเพณี วิถีปฏิบัติ ความคาดหวัง และความเชื่อตามประวัติศาสตร์ดั้งเดิม หากแต่เป็นการเข้ามาแทนที่ทุกสิ่งทุกอย่าง (เชษฐา พวงหัตถ์, 2551: 23) สภาวะความเป็นสมัยใหม่เป็นการเปลี่ยนผ่านจากยุคศักดินามาสู่ยุคความเป็นสมัยใหม่นับแต่ปลายศตวรรษที่ 19 อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมและพัฒนาการทางการเมือง โดยเฉพาะการก่อรูปของระบอบการเมืองการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย (democracy) และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (capitalism) แอนโทนี กิดเด็นท์ (Anthony Giddens: 1938-ปัจจุบัน) ได้วิเคราะห์สภาวะความเป็นสมัยใหม่ของโลก ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเอกภาพของโลกทัศน์การรวมศูนย์อำนาจ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญสี่มิติด้วยกัน กล่าวคือ **หนึ่ง** ระบบทุนนิยม (capitalism) ที่ปรากฏในรูปของการผลิตสินค้า การมีกรรมสิทธิ์ในทุนเอกชน แรงงานรับจ้างที่ไร้สมบัติ และระบบชนชั้น **สอง** ระบบอุตสาหกรรมนิยม (industrialism) ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าโดยใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ การคมนาคมขนส่ง และการติดต่อสื่อสาร **สาม** การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองการบริหาร (centralised administrative power) โดยการสร้างระบบ กระบวนการ สอดส่อง ตรวจสอบ และควบคุมการดำเนินชีวิตของปัจเจกในสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยเป็นระเบียบ และ **สี่** การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองทหาร (centralised control of military power) รวมไปถึงความรุนแรงและสงคราม การสถาปนาความเป็นรัฐชาติ ความมั่นคงแห่งชาติ และเอกภาพในการปกครอง (Best, 2001: 195-196) ในมิติของสภาวะความเป็นสมัยใหม่เหล่านี้เห็นได้ชัดว่า สภาวะความเป็นสมัยใหม่ให้

ความสำคัญอย่างมากกับระบบเศรษฐกิจที่มุ่งแสวงหาความมั่งคั่ง จากการสถาปนาระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมนิยม ฉะนั้นการพัฒนาในบริบทของสภาวะความเป็นสมัยใหม่จึงให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้อุดมการณ์การพัฒนาแบบกระแสหลักนี้มีจุดมุ่งหมายในการหลุดพ้นจากความขาดแคลนทางวัตถุ โดยยอมรับความทันสมัยและการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ โดยอาศัยแหล่งทุนจากภายนอกหรือการช่วยเหลือจากประเทศต่างๆ และมีการวัดประเมินผลจากตัวบ่งชี้ทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็น รายได้จากการส่งออก ปริมาณผลผลิต จำนวนผู้มีงานทำ เป็นต้น (เดวิด โกลด์สเวอร์ธ, 2530: 14-20)

มิติของความเป็นเหตุเป็นผล (rationalization dimension) หลักความเป็นเหตุเป็นผลถือเป็นหัวใจสำคัญที่ซ่อนอยู่ภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ ดังที่ จอร์จ ริทเซอร์ (George Ritzer: 1940-ปัจจุบัน) ได้กล่าวไว้ว่า รากฐานของความเป็นสมัยใหม่อยู่ที่การก่อรูประบบบริหารองค์การขนาดใหญ่และการรวมศูนย์อำนาจ โดยหัวใจสำคัญยึดโยงหยั่งรากอยู่กับกระบวนการความเป็นเหตุเป็นผล และกรงเหล็กของความเป็นเหตุเป็นผล (Ritzer, 1993: 18) ในมิตินี้ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber: 1864-1920) กล่าวถึงความ เป็นเหตุเป็นผล (rationalization) ว่าเป็นกระบวนการที่อยู่เบื้องหลังการกระทำทางสังคม (social action) ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการกระทำ จากกรกระทำที่ไร้เหตุผลมาสู่การกระทำตามหลักเหตุผล โดยเวเบอร์ได้นำเสนอตัวแบบความเป็นเหตุเป็นผลเป็นผลไว้สี่ประเภทคือ **หนึ่ง** หลักเหตุผลในเชิงปฏิบัติการ (practical rationality) เป็นเหตุผลพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน ทุกสังคม ทุกยุคสมัย ในการคิดตัดสินใจที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำอะไรในการดำเนินชีวิตประจำวัน **สอง** หลักเหตุผลในเชิงทฤษฎี (theoretical rationality) คือหลักเหตุผลของการรับรู้ที่เพิ่มสูงขึ้นจากพัฒนาการของแนวความคิด (concept) ที่เป็นนามธรรม โดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การทำความเข้าใจ (understanding) อย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลมากกว่าการกระทำ **สาม** หลักเหตุผลในเชิงค่านิยม (substantive rationality) ซึ่งเป็นเหตุผลในการเลือก

กระทำหรือไม่กระทำโดยตรง โดยพิจารณาจากชุดของค่านิยม (set of values) ที่ฝังรากลึกในตัวมนุษย์ให้เป็นเครื่องชี้ว่ามากกว่าการคำนึงถึงเป้าหมายและการทำความเข้าใจ เช่น หลักคำสอนของศาสนา ความเชื่อประจำเผ่า จริยธรรม ศักดินา ความเสมอภาค เป็นต้น และ สี่ หลักเหตุผลที่เป็นทางการ (formal rationality) ซึ่งเวเบอร์ให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากการใช้เหตุผลที่มีประโยชน์มากที่สุด มีลักษณะที่เป็นทางการ มีแบบแผนแน่นอน ชัดเจน เป็นรูปธรรม และมีความเป็นสากล อยู่บนพื้นฐานกฎเกณฑ์ ระเบียบ และกฎหมาย ที่ทุกคนจะต้องเคารพปฏิบัติตาม และไม่มีค่านิยมของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง (Ritzer, 2007: 31) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนนที่สุดก็คือ ระบบการบริหารแบบองค์การขนาดใหญ่ (bureaucratic administration) ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม (industrial capitalism) และระบบกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร (formalistic law) โดยระบบเหล่านี้เป็นกลไกบังคับให้มนุษย์ต้องกระทำตามที่กฎเกณฑ์ต่างๆ กำหนดไว้โดยไม่สามารถต่อต้านได้ ส่งผลให้ทุกสิ่งทุกอย่างถูกทำให้กลายเป็นวัตถุกลายเป็นสถาบัน และรูปแบบที่อยู่เหนือปัจเจกบุคคลทั้งปวง (Ritzer, 2001: 181)

นอกจากนั้น นีล โจเซฟ สเมลเซอร์ (Neil Joseph Smelser: 1930-ปัจจุบัน) ยังได้อธิบายถึงสังคมสมัยใหม่ว่ามีลักษณะของการแจกแจงทั้งทางเศรษฐกิจ ครอบครัวย และการจัดช่วงชั้นทางสังคมในระดับสูง เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน (specialization) โดยคุณลักษณะของคนสมัยใหม่ (modern man) นั้นต้องเป็นผู้ที่มีทัศนคติและค่านิยมแบบเป็นสมัยใหม่ กล่าวคือ พร้อมเปิดรับความคิดและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ไม่มีติดติดกับรูปแบบหรือความคิดเห็นอย่างหนึ่งอย่างใด ให้ความสำคัญกับระบอบประชาธิปไตย รู้จักวางแผน เชื่อในตัวมนุษย์และความสามารถของมนุษย์ เชื่อว่าโลกสามารถคาดคำนวณได้ ให้ความสำคัญกับเกียรติของความเป็นมนุษย์ เชื่อในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเชื่อในความยุติธรรม (Inkeles อ้างใน อุษณีย์ ธโนศวรรย์, 2545: 27-28) ที่สำคัญการพัฒนาให้เกิดสังคมสมัยใหม่จะมีรูปแบบขั้นตอน

ที่เป็นสูตรสำเร็จแน่นอนตายตัวตามแบบประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก (นภาพรณ์ หะวานนท์ อ่างโน เรื่องเดียวกัน)

สำหรับสังคมไทยแล้ว การรับเอาแนวคิดการพัฒนา ภายใต้บริบทของสภาวะความเป็นสมัยใหม่เข้าสู่สังคมไทยได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ความทันสมัยอย่างกว้างขวาง โดยชาวอเมริกันที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วย โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจในรูปของการรับระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมนิยมมาใช้ ไม่ว่าจะเป็น การเปิดตลาดเสรี การค้าเสรี การละทิ้งงานในภาคเกษตรกรรมมาสู่การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม การเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อยังชีพและการผลิตเพื่อการค้ามาสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การขยายตัวของลัทธิความเป็นเมืองนิยม (Urbanism) การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ภาคธุรกิจในเมืองใหญ่ การใช้เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการขยายตัวของวัฒนธรรมการบริโภคนิยม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่กระตุ้นการบริโภคให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการผลิตจำนวนมากเป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในมิติของความเป็นเหตุเป็นผลยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและสถาบันต่างๆ ตามหลักความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อสนองตอบต่อสภาวะความเป็นสมัยใหม่ ที่ปรากฏออกมาในรูปของกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ วินัย หรือแม้แต่ต้นนโยบายในการบริหารประเทศที่มีการกำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการและเป็นลายลักษณ์อักษร อาทิเช่น กฎหมายที่ดิน กฎหมายว่าด้วยสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง กฎหมายการทะเบียนราษฎร หรือแม้แต่ต้นนโยบายรัฐสมัยใหม่ (modern state) และนโยบายรัฐชาติ (nation state) เป็นต้น

นอกจากนั้นการพัฒนายังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยในมิติของโลกทัศน์ทางความคิด กล่าวคือ อุดมการณ์ของการพัฒนากระแสหลักได้นำมาสู่การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และระบบความคิดความเชื่อของผู้คนให้ละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิม และก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ตามกระแสความทันสมัย ซึ่งเป็นวิถีที่ถูกให้คุณค่าและถูกทำให้เชื่อว่าดีแล้ว

เจริญแล้ว อย่างไรก็ตามหรือไร้ข้อกังขาใดๆ ส่งผลต่อการเกิดปรากฏการณ์ที่ไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อนในสังคมไทย

“วาทกรรมการพัฒนา”

การเถลิงอำนาจผ่านความรู้และความจริงของโลกสมัยใหม่

เมื่อแนวคิดการพัฒนาภายใต้บริบทของสภาวะความเป็นสมัยใหม่นั้น มิได้นำมาซึ่งการพัฒนาบนความเท่าเทียมหลากหลายและการมีศักดิ์ศรี นั่นคือ การพัฒนามิใช่ความจริงสูงสุดหรือสัจธรรม หากแต่เป็นการสถาปนาให้เป็นจริงของสภาวะความเป็นสมัยใหม่ ในการครอบงำผู้คนให้เชื่อ ยอมรับ และปฏิบัติตามเจตจำนงของมัน ด้วยการส่งผ่านแนวคิดการพัฒนาในรูปของความรู้และการศึกษา อันเป็นการสถาปนาความหมายและความจริง เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและครอบครองความเป็นใหญ่ จนในที่สุดก็นำไปสู่การครอบงำโลกทัศน์ทางความคิดของมนุษย์อย่างแยบยล การพัฒนาจึงมีฐานะเป็นผลผลิตของ “วาทกรรม” (discourse) และแนวคิดการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับและครอบงำโลกทัศน์รวมทั้งวิถีปฏิบัติของผู้คนส่วนใหญ่ก็มีฐานะเป็นวาทกรรมหลักนั่นเอง

การจะทำความเข้าใจฐานคิดที่เกี่ยวกับวาทกรรมพัฒนานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาแนวความคิดของนักประวัติศาสตร์ทางความคิดคนสำคัญชาวฝรั่งเศส นั่นคือ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault: 1926-1984) ซึ่งสำหรับฟูโกต์แล้ว ไม่ได้มองวาทกรรมในลักษณะทั่วไปที่เป็นเพียงภาษา คำพูด หรือถ้อยแถลงของมนุษย์อย่างที่มักเข้าใจกันทั่วไป แต่สำหรับฟูโกต์จะใช้วาทกรรมในการอธิบายการกระทำของภาษาหรือภาษาในการกระทำของปัจเจกบุคคล ที่สะท้อนให้เห็นบางสิ่งบางอย่างที่อยู่เบื้องหลัง (Danaher, Schirato and Webb, 2000: x) วาทกรรมเป็นระบบและกระบวนการในการสร้างหรือผลิต (constitute) อัตลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance)

ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคม ทั้งยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (ไซร์ตัน เจริญสินโอสถ, 2545: 19-20)

ในทัศนะของฟูโกต์เขาเชื่อว่า ในทุกสังคมจะมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทับซ้อนกันอยู่ และอำนาจก็มักจะแทรกตัวอยู่ในทุกอณูของสังคม ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้ ต้องอิงอาศัยกระบวนการผลิต (production) การจัดระเบียบกฎเกณฑ์ (regulation) การจำหน่ายจ่ายแจก (distribution) การหมุนเวียนแพร่กระจาย (circulation) และการจัดการ (operation) กล่าวคือ วาทกรรมจะทำงานในการอธิบายสรรพสิ่งในรูปของความรู้ต่างๆ ผ่านทางระบบภาษา เพื่อดำรงรักษาอำนาจในสังคมไว้ (Foucault, 1972: 215-216) ที่สำคัญวาทกรรมยังเป็นระบบและกระบวนการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจ เพื่อผลิตความหมายให้กับสรรพสิ่งทั้งหลาย วาทกรรมจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิง “อำนาจ” (power) ในการสถาปนา “ความรู้” (knowledge) เพื่อเข้าสู่กระบวนการต่อสู้ช่วงชิงให้ได้ครอบครองความเป็นใหญ่ (hegemony) อันนำไปสู่การสร้าง “ความจริง” (truth) โดยชอบธรรม และความจริงที่แฝงเร้นไปด้วยอำนาจที่อยู่เบื้องหลังนี้ ก็จะแทรกซึมเข้าครอบงำวิธีคิดและบงการร่างกายของมนุษย์โดยที่มนุษย์ไม่รู้ตัว นอกจากนี้วาทกรรมยังทำงานโดยมีภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) อันได้แก่ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ หรือวินัย (disciplines) สถาบัน (institutions) ข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ (commentary) และผู้ผลิตความรู้หรือทฤษฎี (authors) ในการสร้างอำนาจและรักษาอำนาจนั้นให้ดำรงอยู่ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (Danaher, Schirato and Webb, 2000: 21-24)

ประเด็นสำคัญของการพัฒนาในฐานะที่เป็นวาทกรรมก็คือ เมื่อความรู้มีฐานะเป็นเสมือนเครื่องมือของการพัฒนา และเป็นเพียงภาคปฏิบัติทางวาทกรรมการพัฒนา ทำให้เราต้องปรับเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับความรู้เสียใหม่ กล่าวคือ ความรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนากระแสหลักที่นำมาใช้ โดยหวังให้เกิดความเจริญเติบโตและการพัฒนานั้น แท้จริงแล้วไม่ใช่ความจริงสูงสุดหรือสัจธรรม ความรู้ชุดนี้เป็นเพียงสิ่งที่ถูก

ประกอบสร้างขึ้น (construct) โดยมุ่งหวังให้ผู้คนทั้งหลายเชื่อและยอมรับว่าเป็นความจริงแท้ จนเกิดการครอบงำโลกทัศน์และวิถีปฏิบัติทั่วไปอย่างไร้ข้อกังขา อันจะนำมาซึ่งการครอบครองอำนาจและความเป็นใหญ่ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งๆ ความรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมการพัฒนาอันเป็นเรื่องของอำนาจและความรุนแรงนั่นเอง

ในสังคมไทย ภาควิชาปฏิบัติการของวาทกรรมการพัฒนาสามารถทำหน้าที่ได้อย่างแยบยลยิ่งขึ้น โดยการส่งผ่านความรู้หรือแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผ่านระบบการศึกษา ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา อันเป็นกลไกสำคัญในการอบรม สั่งสอน ชัดเกลากล่อมเกล่า และปลูกฝังผู้เรียนให้มีแนวความคิดโน้มไปตามกระแสความเป็นสมัยใหม่ อันจะนำไปสู่การสร้างทรัพยากรบุคคลเพื่อรองรับกระบวนการพัฒนาโดยที่ผู้เรียนไม่รู้ตัว โดยเฉพาะการสนับสนุนวัฒนธรรมของชนชั้นปกครองและวัฒนธรรมทุนนิยม ขณะเดียวกันก็ปิดกั้นและกดทับวัฒนธรรมอื่นๆ ผ่านการจัดลำดับความรู้ในโรงเรียนในรูปหลักสูตรหลัก (hegemonic curriculum) การจัดแบ่งความรู้ออกเป็นสาขาวิชาต่างๆ (disciplines) รวมทั้งการให้คุณค่ากับระดับชั้นและสาขาวิชาบางอย่าง การวัดประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และหลักสูตรแฝง (hidden curriculum) ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของโรงเรียน พฤติกรรมผู้สอน การจัดการครของโรงเรียน การสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบวินัยในโรงเรียน การแข่งขันทางการเรียนเพื่อเข้าสู่การศึกษา ระดับอุดมศึกษา อันเป็นประตูสู่การทำงานที่มีค่าตอบแทนสูงและมีเกียรติในสังคม ฉะนั้นแล้ว ระบบโรงเรียนจึงทำหน้าที่ในการหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ อันสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาวิทยาศาสตร์ ดังนั้นความรู้และอำนาจจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ โดยอำนาจก็ต้องการความรู้เพื่อที่จะบริหารอำนาจได้อย่างชอบธรรม และมีประสิทธิภาพ ส่วนความรู้ก็ต้องการอำนาจเพื่อที่จะประกาศตนถึงความถูกต้องและความจริงแท้ของความรู้นั้นๆ (อุษณีย์ ธโนศวรรย์, 2545: 29-30)

ด้วยเหตุนี้อำนาจของความรู้ในสังคมสมัยใหม่ จึงหมายรวมไปถึงทั้งตัวความรู้ในสาขาวิชา และความรู้ที่เป็นการสร้างวินัย (disciplines) ในการกำหนดและควบคุมด้วยตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาของสังคมไทยจึงไม่ใช่เรื่องของความก้าวหน้าหรือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยม อุตสาหกรรมนิยม และหลักความเป็นเหตุเป็นผลแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการพัฒนาอันเต็มไปด้วยการแสวงหาอำนาจ การกำหนดควบคุม วินัย กฎระเบียบ และการครอบงำ ซึ่งถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง แต่ทว่ามีความแยบยลลุ่มลึกอย่างที่สุด

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาในระดับสังคมโลก วาทกรรมการพัฒนายังเป็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจของประเทศตะวันตกหรือประเทศที่เรียกตัวเองว่าพัฒนาแล้วทั้งหลาย ที่ได้สถาปนาแนวคิดการพัฒนากระแสหลักขึ้นมา และเผยแพร่แนวคิดนี้ไปทั่วโลก โดยอาศัยภาคปฏิบัติการต่างๆ เพื่อให้ประเทศที่มีความแตกต่างเขตประเทศของตนในฐานะผู้เหนือกว่า ทั้งยังสถาปนาตนเองเป็นแบบอย่างให้ทุกประเทศได้ลอกเลียนแบบ แม้แต่ประเทศไทย ฉะนั้นไทยจึงกลายเป็นประเทศที่ลุ่มหลงไปกับกระแสการพัฒนานี้อย่างถอนตัวไม่ขึ้น ผลที่ตามมาคือ ประเทศไทยไม่อาจก้าวเดินไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ ความหวังในการกลายเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วจึงยังคงถูกจำกัดอยู่กับกรอบคิดในการพัฒนาแบบเดิมที่ซ้ารอยประเทศมหาอำนาจ ผู้เป็นเจ้าของอำนาจและผลประโยชน์ในฐานะผู้ครอบครองวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักนั่นเอง เช่นเดียวกันกับ ในระดับประเทศ แนวคิดการพัฒนาก็ได้แสดงออกถึงอิทธิพลของวาทกรรมและภาคปฏิบัติทางวาทกรรม ในการแสวงหาอำนาจของรัฐ นายทุน หรือชนชั้นนำ ผู้ซึ่งได้รับสิทธิและประโยชน์จากนโยบายหรือกระบวนการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ชนกลุ่มน้อย เช่น มอแกน และคนส่วนใหญ่ของประเทศไม่สามารถเข้าถึงการพัฒนาได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ทั้งยังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างมหาศาล ฉะนั้นความรู้และการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จึงเป็นภาคปฏิบัติของการความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนด บง

การ และควบคุมสรรพสิ่งให้เป็นไปตามที่ต้องการอย่างชอบธรรม ซึ่งผู้คนทั่วไปต่างเชื่อฟัง ยอมรับ และปฏิบัติตาม โดยเชื่ออย่างสนิทใจว่า จะนำมาสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นและทัดเทียมกับสิ่งที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว

“ความเป็นอื่น”

ผลพวงจากการสถาปนาความจริงในฐานะวาทกรรมการพัฒนา

“ความเป็นอื่น” (the otherness) เป็นแนวคิดในการบ่งบอกถึงคุณลักษณะของความแตกต่าง (different) หรือความแปลกประหลาด (strange) การกล่าวถึงความ เป็นอื่นเป็นนิยามของผลผลิตจากการสังเกตเห็นความแตกต่างและความแปลกประหลาด รวมไปถึงความรู้สึกแตกต่างของภาพลักษณ์หรือคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากสิ่งที่รู้จักคุ้นเคย ความคาดหวัง หรือแนวคิดทั่วไป นอกจากนั้นความเป็นอื่นยัง หมายความว่าความรู้สึกของการแบ่งแยก “พวกเขา” (they) กับ “พวกเรา” (us) และสามารถสะท้อนสามัญทัศน์หรือลักษณะเฉพาะที่ตายตัว (stereotypes) อคติ (prejudices) และประสบการณ์ทางลบอื่นๆ (negative experience) อีกด้วย (Srianankavanich, 2006: 10)

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การพัฒนามีฐานะเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง ที่ เกี่ยวพันกับการสร้างความรู้ความจริงเกี่ยวกับการพัฒนา โดยความรู้ของการพัฒนาที่ สัมพันธ์กับอำนาจสามารถสร้างความจริง อันเป็นภาพลวงตาให้ผู้คนเชื่อ ยอมรับ และ ปฏิบัติตามโดยไม่ตั้งคำถาม การพัฒนาจึงไม่ใช่ความจริงสูงสุดหรือสัจธรรม หากแต่เป็น เครื่องมือของผู้แสวงหาอำนาจในสภาวะความเป็นสมัยใหม่เท่านั้น ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่อยู่ เบื้องหลังวาทกรรมก็คือ การสร้างความเป็นอื่นให้แก่สรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็น บุคคล กลุ่มบุคคล ความรู้ความเชื่อ อุดมการณ์ วัฒนธรรม ประเพณี หรือวิถีปฏิบัติ อันมีลักษณะของความแตกต่างและความแปลกประหลาดออกไป เพื่อให้วาทกรรมการ

พัฒนาที่สถาปนาขึ้นนั้นมีความโดดเด่นในลักษณะที่ดีกว่าหรือเหนือกว่า อำนาจของวาทกรรมจึงทำให้เกิดการกีดกัน ปิดกั้น กดทับ และเบียดขับทุกสิ่งที่ไม่มีลักษณะของการพัฒนาหรือมรดกของการพัฒนาให้กลายเป็นอื่น โดยยึดยึดคุณค่าในทางลบด้วยการสร้างภาพในลักษณะตรงข้ามกับการพัฒนาอย่างสุดโต่ง อาทิเช่น ความสกปรก ความล้าหลัง ความยากจน การไม่รู้หนังสือ ความเป็นชนบท เป็นต้น และในบางครั้งก็มีความรุนแรงมากเสียจนกลายเป็นความเป็นอื่นในลักษณะของความเป็นอื่นที่ด้อยกว่ามนุษย์ (inferior other) อีกด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 303) ความเป็นอื่นจึงมีฐานะเป็นอีกหนึ่งวาทกรรมในสภาวะความเป็นสมัยใหม่ อันเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ไม่อาจจะล่วงรู้ได้ หากละเลยการวิพากษ์และความหมายที่ซ่อนตัวอยู่เบื้องหลัง

ประเด็นที่สำคัญคือ ผลพวงจากการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดการสถาปนาความเป็นอื่นนั้น เป็นวิธีคิดแบบทวิภาวะ (dualism) โดยผ่านภาคปฏิบัติการต่างๆ เพื่อนำไปสู่การครอบครองความเป็นใหญ่ วาล พลัมวูด (Val Plumwood: 1939-2008) ได้นำเสนอเทคนิควิธีการไว้ห้าประการด้วยกัน กล่าวคือ **ประการที่หนึ่ง** วิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามทำให้คู่ตรงข้ามอยู่เบื้องหลังหรือกลายเป็นเพียงฉากหลัง ด้วยการปฏิเสธความสำคัญของคู่ตรงข้าม (back grounding/ denial) **ประการที่สอง** การเก็บกดปิดกั้นที่รุนแรงเข้มข้น ด้วยการปฏิเสธไม่ยอมรับในคุณค่าของคู่ตรงข้าม ไม่ได้ความสำคัญ ปฏิเสธตัวตน และการดำรงอยู่ (radical/ exclusion/ hyperseparaton) **ประการที่สาม** คือ การผนวกคู่ตรงข้ามเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตน ด้วยการสร้างคำนิยามหรือความหมายในเชิงเปรียบเทียบ (incorporation/ relational definition) **ประการที่สี่** การยอมรับคู่ตรงข้ามที่เป็นรองในฐานะเป็นเพียงเครื่องมือ หรือมรดกวิธีของคู่ตรงข้ามที่มีอำนาจเหนือกว่าเท่านั้น มิได้ยอมรับในฐานะที่เท่าเทียมกัน (instrumentalism/ objectification) และ **ประการสุดท้าย** เป็นการสร้างลักษณะเฉพาะที่ตายตัวตายด้านให้เกิดขึ้น ด้วยการมองแบบเหมารวมคู่ตรงข้ามว่ามีลักษณะเหมือนกันหมด โดยไม่ใส่ใจ

รายละเอียดหรือความแตกต่าง (homogenization/ stereotyping) (Plumwood อ้างใน เรื่องเดียวกัน: 306-308) ฉะนั้นกระบวนการสร้างความเป็นอื่นจึงอยู่ภายใต้วิถีคิดของการจัดกลุ่มและการจำแนกประเภท (specifying and classifying) ของสิ่งต่างๆ ออกเป็นสองขั้วตรงข้าม ซึ่งถูกมองว่าเป็นความแปลกแยกและความเป็นอื่นที่ต่ำต้อยกว่าในวิถีการทำงานและการดำรงชีวิต เช่น คนจน-คนรวย ความสกปรก-ความสะอาด เป็นต้น นอกจากนี้การสถาปนาความเป็นอื่นยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินคุณค่า (value judgement) ที่เน้นเรื่องวัตถุ เงินตรา การวัดประสิทธิภาพในการทำงาน การทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อให้ได้เลื่อนตำแหน่งและขึ้นเงินเดือน หรือแม้แต่การนิยามคนจนโดยใช้การวัดจากปริมาณวัตถุในครอบครอง (นภาพงค์ คงเศรษฐกุล, 2549: 40-41) รวมไปถึงการจัดลำดับสูงต่ำ (hierarchy) ให้ความแตกต่างที่สร้างขึ้นหรือที่ดำรงอยู่แล้ว เพื่อเก็บกดปิดกั้นความจริงอีกด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 308)

“มอแกน” ผู้เป็นอื่นจากวาทกรรมการพัฒนา

วาล พลัมวูด เคยกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า จุดตัดของการเก็บกดปิดกั้นที่สำคัญในสังคมปัจจุบันมีด้วยกันสี่จุด ได้แก่ เพศ ชนชั้น ธรรมชาติ และเชื้อชาติ (Plumwood อ้างใน เรื่องเดียวกัน, 2545: 303) ซึ่งก็เป็นจริงตามนั้น เมื่อเจตจำนงของวาทกรรมการพัฒนา ในรูปของอำนาจความรู้ที่กำกับอยู่เบื้องหลังกฎหมาย ระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์ ที่ถูกสถาปนาขึ้นจากสถาบันต่างๆ ในสังคมไทย ได้ส่งผลให้เกิดการกีดกัน กดทับ ปิดกั้น และเบียดขับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในสังคมไทยปัจจุบันอย่างรุนแรง และในท้ายที่สุดผลพวงจากการพัฒนาภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ก็กลายเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ที่ได้สถาปนาความเป็นอื่นให้แก่ชาวมอแกน อันเป็นความไม่เท่าเทียมของคุณค่าความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยที่ชาวมอแกนไม่อาจจะปฏิเสธ

ได้ ในบทความนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความเป็นอื่นของชาวมอแกนออกเป็น 3 มิติสำคัญ นั่นคือ ความเป็นอื่นเชิงอุดมการณ์ ความเป็นอื่นเชิงอำนาจ และความเป็นอื่นเชิงอัตลักษณ์ ดังต่อไปนี้

ความเป็นอื่นเชิงอุดมการณ์

เมื่อการพัฒนาได้ส่งผ่านอุดมการณ์ของสภาวะความเป็นสมัยใหม่เข้าสู่ประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ชาวมอแกนจึงได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอันเป็นนโยบายหลักของไทย โดยการถูกสถาปนาความเป็นอื่น ซึ่งปรากฏออกมาในลักษณะของกีดกัน กดทับ ปิดกั้น และเบียดขับชาวมอแกนให้ออกจากคำว่า “พัฒนา” ท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศที่ส่งผ่านความเจริญเติบโต โดยมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจและความเป็นเหตุเป็นผล ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ขึ้นในสังคมไทย กระแสการพัฒนาพัฒนาเอาความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลเข้าวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มอแกนชาติพันธุ์ที่เคยดำรงชีพอยู่ภายใต้บริบทแห่งอัตลักษณ์ของตนเองมาช้านาน ก็ต้องประสบปัญหาจากการพัฒนาภายใต้บริบทความเป็นสภาวะสมัยใหม่ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความเป็นอื่นเชิงอุดมการณ์โดยแบ่งออกเป็นสามมิติสำคัญ ดังต่อไปนี้

มิติของเศรษฐกิจ ในขณะที่ระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมนิยมตามกระแสการพัฒนากำลังเฟื่องฟู สังคมไทยส่วนใหญ่ได้กลายเป็นสังคมเสรี ที่เน้นการบริโภคนิยม การครอบครองวัตถุและเงินตรา การเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ผลิตได้จำนวนมาก การอิงอาศัยเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน การแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคม ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย รวมไปถึงการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมภาคธุรกิจ และภาคการท่องเที่ยว แต่สำหรับชาวมอแกนกลับมีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สอดคล้องไปกับธรรมชาติและท้องทะเล ดำรงชีพด้วยการจับสัตว์ทะเลมาบริโภคและขายเพื่อเลี้ยงชีพ มีวิถีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และยังเป็นสังคมที่มีน้ำใจโอบ

อ้อมอารี ไม่มีการสะสมวัตถุหรือเงินทอง หากใครมีวัตถุคืออาหารเหลือมากกว่า ก็จะแบ่งปันให้แก่เพื่อนบ้าน จึงปรากฏระบบที่มีความสมัครสมานกลมเกลียวกันในสังคม ฉะนั้นวิถีของชาวมอแกนจึงเป็นไปในลักษณะตรงข้ามกับระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรม เพราะยังคงดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมในวิถีดั้งเดิมอันเป็นอัตลักษณ์แห่งตัวตน นำมาซึ่งความเป็นอื่นของชาวมอแกน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพบว่า ชาวมอแกนมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยรับเอาวิถีของความเป็นสมัยใหม่เข้ามามากขึ้น แต่หากเปรียบเทียบกับสังคมอื่น มอแกนก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ที่ชัดเจนของตนไว้ได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ นโยบายการพัฒนาที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตของระบบทุนนิยมยังได้แพร่กระจายอำนาจเข้าครอบคลุมในทุกพื้นที่ ทำให้นายทุนขนาดกลางและขนาดใหญ่พยายามขยายพื้นที่ทางธุรกิจ เพื่อแสวงหากำไรและผลประโยชน์ตามอุดมการณ์ทุนนิยม โดยเฉพาะธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ โรงแรม รีสอร์ท หรือแม้แต่การท่องเที่ยวต่างๆ สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือพื้นที่ชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่ที่ชาวมอแกนตั้งถิ่นฐานเป็นพื้นที่พิเศษที่มีค่ามหาศาลในการสร้างธุรกิจ จึงนำไปสู่การกว้านซื้อที่ดินเหล่านี้ไว้ในครอบครอง (ทนายทเดชเสถียร และพิศาล แสงจันทร์, ผู้กำกับ, 2554) และเบียดขับชาวมอแกนให้ออกจากพื้นที่ ชาวมอแกนจึงต้องประสบกับปัญหาการไร้พื้นที่อยู่อาศัย และต้องย้ายที่อยู่ไปเรื่อยๆ (นฤมล อรุโณทัย, 2551) ในปัจจุบันชาวมอแกนจึงต้องถอยร่นออกจากชายฝั่งทะเลไปสร้างหมู่บ้านอยู่บริเวณกลางเกาะแทน

มิติของความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการพัฒนาได้นำหลักความเป็นเหตุเป็นผลมาใช้กับการพัฒนาประเทศ โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและสถาบันต่างๆ เพื่อสนองต่อต่อสภาวะความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะการสถาปนากฎหมาย ระเบียบ วินัย ข้อบังคับ และนโยบายการบริหารประเทศต่างๆ ที่มีกำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ และเป็นลายลักษณ์อักษร ผลกระทบสำคัญที่ส่งผลต่อชาวมอแกนเริ่มต้นขึ้นเมื่อรัฐไทยได้กำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ ตามนโยบายรัฐสมัยใหม่ (modern-state) และนโยบายรัฐชาติ (nation-state) ในสมัยรัชกาลที่ 5-6 อันเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของ

กระบวนการพัฒนาประเทศ นั่นคือ ก่อให้เกิดการกำหนดองค์ประกอบของรัฐอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน กล่าวคือ รัฐสมัยใหม่ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบสี่ประการ นั่นคือ ประชากร (population) ดินแดนที่แน่นอน (territory) รัฐบาล (governance) และอำนาจอธิปไตย (sovereignty) การกำหนดองค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่นี้ได้นำมาสู่การออกกฎหมายฉบับสำคัญ อันได้แก่ กฎหมายสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง กฎหมายการทะเบียนราษฎร และกฎหมายว่าด้วยที่ดิน หรือแม้แต่การกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติบนพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวมอแกน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อชาวมอแกนอย่างมาก กฎหมายต่างๆ เหล่านี้ได้บีบบังคับให้ชาวมอแกนไม่สามารถดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมด้วยการเร่ร่อนไปในทะเล และตั้งที่พักชั่วคราวบนชายฝั่งทะเลบนเกาะใดเกาะหนึ่งในหน้ามรสุมได้ ชาวมอแกนจำต้องตั้งหลักแหล่งและมีสถานะบุคคลเพื่อรับสิทธิ การบริการ หรือสวัสดิการจากภาครัฐ และเพื่อแสดงตัวตนว่าเป็นผู้ที่ได้เกิดและดำรงอยู่ในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว แต่ในทางปฏิบัติจริงการบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาค ชาวมอแกนจึงไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ที่แท้จริง แต่กลับกลายเป็นปัญหาในการที่ชาวมอแกนจะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เพื่อให้เกิดความถูกต้องและสอดคล้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย ผลที่ตามมาก็คือ ชาวมอแกนยังคงไม่มีสถานะบุคคล ไม่มีสัญชาติ ไม่มีสถานะความเป็นพลเมืองไทย เนื่องจากความล่าช้าในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงความซับซ้อนของตัวบทกฎหมาย และความยุ่งยากในการทำความเข้าใจและตีความ

ที่สำคัญ ชาวมอแกนยังคงเป็นกลุ่มคนที่ประสบปัญหาในเรื่องการไร้ที่อยู่อาศัย กล่าวคือ เมื่อชาวมอแกนได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เร่ร่อน มาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งอย่างถาวร ตามบริเวณชายฝั่งทะเลของเกาะเหลา เกาะพระทอง เกาะสินไห หาดราไวย์ หมู่เกาะสุรินทร์ และเกาะพีพี ในตอนใต้ของประเทศไทย กระแสการพัฒนาที่โหมกระพืออิทธิพลอย่างหนักหน่วง ทำให้มีการตรากฎหมายว่าด้วยที่ดิน พ.ศ. 2444 (โอลิ

เวียร์ แฟร์รารี และคนอื่นๆ, 2549) และการกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ใน พ.ศ. 2524 (ผู้จัดการรายวัน, 2547) เป็นเหตุให้เกิดการขับไล่ชาวมอแกนออกจากพื้นที่เขตอุทยานและเกิดกรณีพิพาทกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างต่อเนื่อง (เรื่องเดียวกัน) อย่างไรก็ตามด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ชาวมอแกนได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ (โอลิเวียร์ แฟร์รารี และคนอื่นๆ, 2549) แต่ก็ยังเป็นเพียงการผ่อนผันให้อยู่อาศัยแบบชั่วคราวเท่านั้น ชาวมอแกนจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการถูกมองว่าไร้สิทธิ์ ไร้ตัวตน เป็นเพียงชนกลุ่มน้อยหรือพลเมืองชั้นสอง อันเป็นการเบียดขับให้ชาวมอแกนกลายเป็นอื่นนั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นนโยบายรัฐชาติ (nation-state) ถือได้ว่าเป็นนโยบายการพัฒนาประเทศที่ตอกย้ำความเป็นอื่นให้กับชาวมอแกนอย่างหนักหน่วง เนื่องจากนโยบายนี้มุ่งหวังให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แม้ว่าจะมีสัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ หรือแม้แต่วิสิตชีวิตที่แตกต่างกัน กลายเป็นคนไทยทั้งหมด โดยมีภาคปฏิบัติการหลากหลายอย่าง อาทิเช่น การบัญญัติใช้นามสกุล ธงไตรรงค์ เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี โดยเฉพาะการบังคับให้ใช้ภาษาไทยทั้งการเขียนและการพูดในระบบราชการและระบบโรงเรียน รวมไปถึงการใช้ภาษาไทยในระบบศาสนาด้วย นโยบายนี้จึงมีผลต่อการหลอมรวมชาวมอแกนให้กลายเป็นไทย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วชาวมอแกนมีความแตกต่างกับคนไทย ไม่ว่าจะเป็น เชื้อชาติ หน้าที่า บุคลิกลักษณะ สีสผิว การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย อาชีพ ภาษา ศาสนา หรือแม้แต่วัฒนธรรม ชาวมอแกนจึงถูกทำให้เป็นคนไทยแบบหลวมๆ ยังผลให้คนไทยส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกและมีพฤติกรรมในการกดทับและปิดกั้นชาวมอแกนออกจากความเป็นไทยอย่างดูถูกดูแคลน

มิติวิธีคิดแบบแยกคู่ตรงข้าม ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ผลพวงจากการพัฒนาที่สถาปนาความเป็นอื่นให้แก่ชาวมอแกนมีพื้นฐานวิธีคิดในการแยกคู่ตรงข้าม ซึ่งเป็นการจัดแบ่งพื้นที่และมวลมนุษย์ออกเป็นกลุ่มๆ ในลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้าม เพื่อจำแนกแยกแยะทุกสรรพสิ่ง ระหว่างเมือง-ชนบท พัฒนา-ด้อยพัฒนา ท้นสมัย-ล้าหลัง รวย-จน

ชนชั้นสูง-ชนชั้นล่าง มีการศึกษา-ไร้การศึกษา คนไทย-คนต่างด้าว เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ชาวมอแกนจึงถูกจัดจำแนก ในฐานะที่มีความแตกต่างและไม่เป็นไปตามความคาดหวัง ของสิ่งที่การพัฒนาได้ประกอบสร้างและกำหนดไว้ ชาวมอแกนซึ่งดำรงชีพในวิถีดั้งเดิม อันมีลักษณะเป็นชนบท ด้อยพัฒนา ล้าหลัง ยากจน เป็นชนชั้นล่าง ไร้การศึกษา และเป็นต่างด้าว ในสายตาของแนวคิดการพัฒนาและสังคมไทยส่วนใหญ่ จึงถูกเบียดขับให้ ออกจากพื้นที่ทางสังคม ทั้งพื้นที่ทางกายภาพโดยการถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ทางทะเล และพื้นที่ชายฝั่งทะเลจนไร้ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน รวมไปถึงพื้นที่ทางสังคมในการ แสดงอัตลักษณ์แห่งตัวตนอันเป็นไปตามวิถีดั้งเดิม มอแกนจึงกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ ถูกสังคมไทยบนวิถีการพัฒนาถูกดูแคลนและรังเกียจเดียดฉันท์ ด้วยการตีตราว่าเป็น ชนกลุ่มน้อยที่ล้าหลังและด้อยพัฒนา เร่ร่อนไม่มีหลักแหล่ง ฐานะยากจน ไร้การศึกษา ไร้สุขภาพที่ดี และสกปรก ชาวมอแกนจึงถูกยึดเยียดให้กลายเป็นคนอื่น อันเป็นเหตุให้ ชาวมอแกนส่วนใหญ่ต้องก้มหน้ายอมรับสภาพที่สังคมแห่งการพัฒนาตีตราและให้ค่า อย่างยากที่จะต่อสู้

ความเป็นอื่นเชิงอำนาจ

นอกเหนือจากความเป็นอื่นเชิงอุดมการณ์แล้ว ชาวมอแกนยังถูกทำให้กลายเป็น อื่นในเชิงอำนาจ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอำนาจที่เกิดจากการ สถาปนาความรู้สมัยใหม่เพื่อเบียดขับความรู้ชุดอื่นๆ ให้หมดคุณค่าไปหรือมีฐานะเป็น ความรู้ระดับรอง ในประเด็นนี้ผู้เขียนให้ความสำคัญกับความเป็นอื่นเชิงอำนาจโดยแบ่ง พิจารณาออกเป็นสองมิติดังนี้

มิติของความรู้ การสร้างระบบความรู้ในระบบโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ถือเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมที่สำคัญ เมื่อพิจารณาจากมุมมองมอแกนจะเห็นได้ว่า ในขณะที่ สังคมไทยกำลังสาละวนอยู่กับการพัฒนา โดยไม่ล่วงรู้ถึงความพยายามในการเกลี้ย

อำนาจในรูปของความรู้และความจริงของคนบางกลุ่มหรือบางสถาบัน ความรู้และการศึกษาผ่านทางระบบโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา อันเป็นผลพวงมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐได้สืบคลานเข้าสู่พื้นที่อันห่างไกล ไม่เว้นแม้แต่พื้นที่ที่ชาวอเมริกันอาศัยอยู่ นโยบายกระจายโอกาสทางการศึกษาของรัฐได้นำพาให้มอแกนรุ่นหลังเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานที่อบรมบ่มเพาะความรู้ สร้างวินัย และปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ทางความคิดของชาวอเมริกันให้เป็นไปในทิศทางของความเป็นสมัยใหม่ ระบบทุนนิยม ระบบอุตสาหกรรมนิยม และหลักความเป็นเหตุเป็นผล ในขณะที่เดียวกันก็แฝงไว้ด้วยการปลูกฝังความเชื่อ อุดมการณ์ และวิถีปฏิบัติในการปิดกั้นและกดทับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความรู้พื้นบ้านดั้งเดิมของชาวอเมริกัน ในประเด็นของความเป็นอื่นเชิงอำนาจความรู้ ชาวอเมริกันถูกกีดกัน ปิดกั้น และกดทับในสองลักษณะ กล่าวคือ

ลักษณะแรก การพัฒนาเป็นกระบวนการสร้างความแตกต่างระหว่างความรู้พื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนมอแกนที่เกี่ยวข้องกับทะเล เช่น ความรู้เรื่องพื้นที่ชายฝั่ง การพยากรณ์อากาศ ลมทะเล คลื่นทะเล ดวงดาว พายุ การจับสัตว์ทะเล การสร้างบ้าน และการกินอาหาร กับความรู้ของระบบโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่เกิดจากนโยบายการกระจายและขยายโอกาสทางการศึกษาของภาครัฐ ภายใต้แนวคิดการพัฒนาประเทศ โดยความรู้ในชุมชนอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวอเมริกันถูกกีดกัน ออกจากระบบความรู้สมัยใหม่ในโรงเรียน ซึ่งเป็นระบบของสถาบันทางการศึกษาที่เป็นทางการ ผู้เชี่ยวชาญ และระเบียบวินัย จนในที่สุดภูมิปัญญาดั้งเดิมก็ถูกตีตราจากสังคมหรือแม้แต่ว่าชาวอเมริกันเองว่า เป็นความรู้ชั้นสองที่ด้อยหรือล้าหลังกว่า

ลักษณะที่สอง การพัฒนาได้นำมาสู่การสร้างความแตกต่างทางชนชั้นของมนุษย์ โดยพิจารณาจากมิติทางการศึกษาระหว่างผู้ที่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนกับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านการแบ่งแยกด้วยวุฒิการศึกษา ลักษณะงาน รายได้ บทบาท การยอมรับจากสังคม และสถานภาพในสังคม ซึ่งชาวอเมริกันที่

ไม่ได้ผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียนก็จะถูกกีดกันออกจากสังคม กลายเป็นคนชายขอบ หรือพลเมืองชั้นสอง

มิติของการทำมาหากิน การพัฒนาได้ทำให้การทำมาหากินตามวิถีดั้งเดิมของ ชาวมอแกน ซึ่งก็คือการประมง จับปลาหมึก จับปู หาปลิงทะเล ฆมหาย รวมไปถึงสัตว์ ทะเลอื่นๆ ถูกเบียดขับให้กลายเป็นอาชีพหรืองานที่ต่ำต้อย ไร้ฝีมือ ไม่ได้อาศัยความรู้ สมัยใหม่ และเป็นงานที่ใช้แรงกายมากกว่าสติปัญญา ยิ่งไปกว่านั้นการทำมาหากินแบบ ดั้งเดิมของชาวมอแกนได้ถูกทำให้กลายเป็นอื่น เนื่องจากถูกแทนที่ด้วยเครื่องมือ เครื่องจักร หรืออุปกรณ์ต่างๆ ในโลกสมัยใหม่ ที่เป็นผลผลิตของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีระดับสูง ในขณะที่ชาวมอแกนยังทำมาหากินโดยอาศัยเครื่องมือดั้งเดิม ตามวิถีปฏิบัติของบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการใช้เรือที่เรียกว่า “ก่าบาง” เป็นทั้งพาหนะ เครื่องมือทำมาหากิน บ้านพักอาศัย และบ่อยครั้งก็เป็นที่เกิดและที่ตายของชาวมอแกน (โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติออนไลน์, 2552) เมื่อเป็นเช่นนี้การทำมาหากินของชาวมอแกนจึงไม่อาจจะมีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับระบบการประมงที่เติบโตมาจากการพัฒนา ส่งผลต่อการถูกเบียดขับในมิติของการทำมาหากิน และยังส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถี ชีวิตในปัจจุบันของชาวมอแกนในการแสวงหาอาชีพใหม่เพื่อยังชีพ กล่าวคือ ในฤดูกาล ท่องเที่ยว ผู้ชายมอแกนจะละทิ้งอาชีพประมงมาทำงานในระบบธุรกิจการท่องเที่ยว ให้แก่อุทยานแห่งชาติ โดยทำหน้าที่ถือเรือหรือขับเรือพานักท่องเที่ยวไปชมธรรมชาติ รอบๆ เกาะ ทำให้มีรายได้ประมาณ 3,000 บาทต่อเดือน ส่วนผู้หญิงมอแกนก็จะทำ หน้าที่เป็นแม่บ้าน ทำความสะอาด กวาดขยะ ซึ่งพอหมดฤดูกาลท่องเที่ยวแล้ว ชาวมอแกนก็จะกลับไปทำประมงตามเดิม (ผู้จัดการรายวัน, 2547)

นอกจากนั้นความเป็นอื่นเชิงอำนาจ ยังหมายรวมไปถึงมิติอื่นๆ อันเป็นผลผลิต ของความรู้สมัยใหม่ตามแนวคิดการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็น มิติด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ มิติด้านสุขภาพและการดูแลสุขภาพโรค ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่

สะท้อนความเป็นอื่นของชาวมอแกน อันแตกต่างและแปลกแยกกับการพัฒนาและสภาวะความเป็นสมัยใหม่

ความเป็นอื่นเชิงอัตลักษณ์

ความเป็นอื่นเชิงอัตลักษณ์ถือว่ามีสำคัญมากในการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์แห่งตัวตนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ชาวมอแกนได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ที่ทรงคุณค่าและแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนอย่างชัดเจน ชาวมอแกนมีภาษาพูดของตัวเอง ซึ่งเป็นภาษาในตระกูลออสโตรนีเซียน คือ ภาษามอเก็น หรือภาษาเมาเก็น หรือภาษาบาซิง นอกจากนี้ยังมีการแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ผู้ชายนุ่งผ้าเตี่ยวและไม่สวมเสื้อ ส่วนผู้หญิงนุ่งกระโจมอกด้วยผ้าโสร่งหรือผ้าถุงและไม่สวมเสื้อ ชาวมอแกนมีพิธีกรรมสำคัญที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อของตนเองอันเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งลี้ลับ ภูตทะเล ผีบรรพบุรุษ และผีในธรรมชาติ โดยไม่นับถือศาสนาใด รวมไปถึงการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษ สมถะ สามัคคีกลมเกลียว และมีความผูกพันในสังคมสูง สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์แห่งความเป็นตัวตนของชาวมอแกน ที่แตกต่างและแปลกออกไปจากวิถีคนเมืองในสังคมสมัยใหม่ที่มีค่านิยมในการดำเนินชีวิตบนความเป็นสมัยใหม่ ชาวมอแกนจึงถูกสถาปนาให้กลายเป็นอื่นจากการพัฒนาและถูกเบียดขับออกจากสังคมสมัยใหม่แห่งการพัฒนา อันเป็นเหตุให้เกิดการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคุณค่าของชาวมอแกนอย่างรุนแรงมาโดยตลอด

บทสรุป

โลกปัจจุบันที่กระแสรพัฒนาภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ได้รุกล้ำเข้าสู่ทุกพื้นที่ในโลก รวมไปถึงประเทศไทย แนวคิดการพัฒนาได้แพร่ขยายอำนาจและ

อิทธิพลเข้าครอบงำโลกทัศน์ทางความคิดและอุดมการณ์ความเชื่อของผู้คนในสังคมไทย โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจที่เน้นทุนนิยม อุตสาหกรรมนิยม และความเป็นเหตุเป็นผล การพัฒนาจึงมีฐานะเป็นวาทกรรมการพัฒนาที่มีเบื้องหลัง เกี่ยวข้องกับการสถาปนาความรู้และความจริง เพื่อครอบครองอำนาจและความเป็นใหญ่ โดยอาศัยภาคปฏิบัติทางวาทกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อดำรงไว้ซึ่งอำนาจให้คงอยู่ตลอดไป เมื่อการพัฒนาเป็นเรื่องของอำนาจ การพัฒนาจึงมิใช่ความจริงสูงสุดที่เป็นสัจจะ ผลพวงจากการพัฒนาจึงยอมมิใช่สิ่งที่จะนำมาซึ่งประโยชน์และคุณภาพชีวิตที่ดีและเท่าเทียมเสมอไป การพัฒนาในมุมหนึ่งจึงสามารถก่อให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียม ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท การกระจายรายได้ การว่างงาน การขาดแคลนที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่ปัญหาสังคมในทางจริยธรรมและศีลธรรม อันจะนำมาสู่วิกฤตการณ์แห่งการพัฒนาที่ไม่พัฒนา

มอแกนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ซึ่งแม้ว่าจะมีอัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ค่อนข้างชัดเจน แต่ก็ไม่สามารถจะต้านทานอำนาจของการพัฒนาได้ ชาวมอแกนไม่สามารถจะปรับตัวไปตามวิธีการพัฒนาบนความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างเท่าทัน ช่องว่างของการพัฒนาจึงปรากฏตัวชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ อำนาจที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาได้สถาปนาคุณตรงข้ามในการพัฒนา จนทำให้มอแกนกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกรับรู้ว่าด้อยพัฒนาและล้าหลังในสายตาของสังคม การพัฒนาได้กระทำความรุนแรงเชิงโครงสร้าง โดยการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ชาวมอแกนทุกชีวิต กีดกัน เบียดขับ กดทับ และปิดกั้นให้มอแกนไร้พื้นที่ ทั้งพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่แห่งตัวตน ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนายังทำให้วิถีความเป็นมอแกนค่อยๆ สูญสลายหายไปทีละน้อย สิ่งที่เกิดขึ้นกับมอแกนในสังคมปัจจุบันก็คือ มอแกนถูกกลืนหายไปกับกระแสการพัฒนากระแสหลักบนฐานคิดสมัยใหม่เฉกเช่นคนทั่วไปในสังคม วิถีชีวิตมอแกนดั้งเดิมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษไม่อาจยืนหยัดอยู่ได้ มอแกนสมัยใหม่จึงมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธความเป็นมอแกนและอัตลักษณ์แห่งตัวตนของ

ตนเอง พร้อมกับละทิ้งความรู้ความเชื่อตามภูมิปัญญาพื้นบ้านและวัฒนธรรมพื้นถิ่น คงเหลือไว้เพียงวิถีมอแกนในกลุ่มมอแกนผู้อาวุโสเท่านั้น

ฉะนั้น สำหรับผู้เขียนแล้ว การคิดและตั้งคำถามอย่างวิพากษ์กับการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งกำลังส่งผลกระทบต่อมวลมนุษย์ทั้งในประเทศไทยและทั่วโลกเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้เราหันกลับมาคิดวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันและตระหนักถึงภัยอันตรายจากการพัฒนา ที่สำคัญจะช่วยให้สามารถปรับเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาใหม่ โดยไม่ยึดติด กลุ่มหลง เชื่องเชื่อ และจำนนต่อแนวทางการพัฒนามาบนฐานคิดสมัยใหม่ เพราะท้ายที่สุดอาจจะนำไปสู่ทางตันของโลกทัศน์ทั้งปวง ด้วยการตัดสินใจอื่น บุคคลอื่น ชุมชนอื่น สังคมอื่น หรือแม้แต่ประเทศอื่นว่าต้องพัฒนาและถ้าหลังทั้งนี้เพราะผู้เขียนเชื่อมั่นว่า การพัฒนาที่แท้จริงนั้นควรจะยืนอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายแตกต่าง ซึ่งแต่ละบุคคลแต่ละชุมชนมีอำนาจในการนิยามการพัฒนาตามวิถีของตนเอง การพัฒนาไม่ใช่สิ่งสำเร็จรูปที่ตายตัว หากแต่สามารถสั่นไหวเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นพลวัต เพื่อก้าวไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” อันมีรากฐานผูกพันยึดโยงอยู่กับวัฒนธรรมในวิถีชุมชน ภูมิปัญญา และความรู้ท้องถิ่นที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ภายในระบบสังคม ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความสำคัญของธรรมชาติและมวลมนุษย์ด้วยกันเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งจากความสัมพันธ์ ความกลมเกลียว ความผูกพัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันและกันในชุมชน รวมไปถึงความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ฉะนั้นมนุษย์จึงสามารถที่จะก้าวเข้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยตนเองตามความปรารถนา หากมองเห็น เข้าใจ และภาคภูมิใจในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมไปถึงอัตลักษณ์แห่งตัวตนของตนเองอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Best, Shaun. (2001). **A Beginner's Guide to Social Theory**. London. Sage.
- Danaher, Geoff; Schirato, Tony and Webb, Jen. (2000). **Understanding Foucault**. London: SAGE Publications.
- Foucault, Michel. (1972). **The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language**. New York: Pantheon Books.
- Holton, Robert, "Max Weber and the Interpretative Tradition" in Isin, E.F. and Delanty, G. (editors), **Handbook of Historical Sociology**. London: Sage, 2003, pp. 27-38.
- Srianankavanich, Niramon. (2006). **An Analysis of "Otherness" of black people Presented in Paul Laurence Dunbars's "the Lynching of Jube Benson"**. Master's Thesis of Arts Degree in English. Srinakharinwirot University.
- Ritzer, George. (1993). **The McDonaldization of Society: An Investigation Into the Changing Character of Contemporary Social Life**. London. Sage.
- _____. (2001). **Exploration in Social Theory: From Metatheorizing to Rationalization**. London. Sage.
- _____. (2007). **Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots**. Second Edition. New York: The McGraw-hill Companies.
- โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติออนไลน์. **ชนเผ่ามอแกน**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://moken.hilltribe.org/thai/> (วันที่ค้นข้อมูล: 29 มีนาคม 2554).

เชษฐา พวงหัตถ์. (2551). “ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจภาวะสมัยใหม่ของ แอนโรนี กิดเดนส์”. ใน **วารสารร่วมพฤษ**. ปีที่ 26. ฉบับที่ 1: 1-41.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

เดวิด โกลด์สเวอร์ธี. (2530). **มองทฤษฎีการพัฒนาอย่างวิเคราะห์**. แปลโดย พุทธิสาดน ชุมพล. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทายาท เดชเสถียร และพิศาล แสงจันทร์, ผู้กำกับ. (2554). **มอแกนปะ?**. [เทปโทรทัศน์]. กรุงเทพฯ: แอคชั่นเอดประเทศไทย.

นพพร จันทรนำชู. (2550). **หาบแร่แฝงลอย: การกลายเป็นอื่นในกระบวนการผลิต พื้นที่เมือง**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษาดุซฎิบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นภาพค์ คงเศรษฐกุล. (2549). **การสถาปนาความเป็นอื่นให้กับคนเก็บขยะ**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษาดุซฎิบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นฤมล อรุโณทัย, วิทยากร. (2551). **ชุมชนชาวเลเสี่ยงสลายตัว**. [เทปโทรทัศน์]. กรุงเทพฯ: รายการหมายเหตุประเทศไทย.

ปิ่นแก้ว อุ่นแก้ว (บรรณาธิการ). (2552). **5 คุณ 6 จากแม่อยุธยาสู่อันดามัน เส้นทางสู่ การมีสถานะบุคคล บนผืนแผ่นดินไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการขยายองค์ความรู้ จากแม่อยุธยาสู่อันดามัน.

_____. (2550). **คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติในรัฐไทย**. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

ผู้จัดการรายวัน. **มอแกน เปลี่ยนไป หรือคือชนเผ่าที่ถูกกลืน**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9470000005297> (วันที่ค้นข้อมูล: 29 มีนาคม 2554).

- พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ. การแต่งกายของชาวมอแกน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://museum.socio.tu.ac.th/online%20exhibition/Morgan/chaoley.html> (วันที่ค้นข้อมูล: 29 มีนาคม 2554).
- มูลนิธิกระจกเงา และโครงการแอคชั่นเอด ประเทศไทย. (มปป.). สารคดีมอแกน (moken). [เทปโทรทัศน์]. กรุงเทพฯ: มูลนิธิกระจกเงา.
- อุดมเขต ราษฎร์นุ้ย. (2552). รักษาโรคไร้สัญชาติ ด้วยนโยบายของรัฐไทย (ฉบับชาวเลมอแกนและคนไทยพลัดถิ่น). กรุงเทพฯ: โครงการขยายองค์ความรู้จากแม่ข่ายสู่อันดามัน.
- อุษณีย์ ธโนศวรรย์. (2545). การศึกษาในระบบ: ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้ และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โอลิเวียร์ แฟร์รารี, กุลทรัพย์ อุดพ้วย, นฤมล หิญาชีระนันท์ และจ๊าค อีวานอฟ. (2549). คลื่นแห่งความยุ่งยากบนเกาะพระทอง. กรุงเทพฯ: องค์กรความร่วมมือและพัฒนาแห่งสวีตเซอร์แลนด์.